

КВАЗІПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ФОРМ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

QUASI-PROFESSIONAL ACTIVITY AS ONE OF THE FORMS TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Актуальність проблеми використання квазі-професійної діяльності у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи обумовлена модифікацією змісту сучасної вищої освіти відповідно до положень Концепції нової української школи, Професійного стандарту вчителя початкової школи та інших нормативних документів України, які ставлять вимоги підготовки компетентних фахівців в найбільш наближених до професійної діяльності умовах.

Мета статті полягає в характеристиці квазіпрофесійної діяльності, як однієї з форм підготовки майбутніх учителів початкової школи. Задля реалізації мети важливим є розв'язання наступних завдань: 1) уточнити сутність поняття «квазіпрофесійна діяльність»; 2) обґрунтувати використання методів квазіпрофесійної діяльності на прикладі занять з освітнього компонента «Методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі».

У ході дослідження використовуємо теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація) та емпіричні (спостереження, вивчення досвіду діяльності) методи дослідження.

У процесі наукового пошуку квазіпрофесійну діяльність визначаємо як вид освітньої діяльності студентів, як її форму, що має навчальний і професійний аспекти, проходить в обставинах найбільш наближених до професійної діяльності, через застосування ділових, рольових ігор, аналізу проблемних ситуацій та інших активних методів навчання, спрямованих на включення студентів у моделювання реальних ситуацій професійної педагогічної взаємодії.

Для формування в майбутніх учителів початкової школи компетентностей викладання громадянської та історичної освітньої галузі широко використовуємо методи аналізу проблемних професійних ситуацій, ділової гри, бліц-гри, мікровикладання, проектну технологію та ін. У статті розкриваються сутність, особливості та етапи реалізації цих методів квазіпрофесійної діяльності в процесі вивчення студентами освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі».

Ключові слова: квазіпрофесійна діяльність, майбутні учителі початкової школи, рольові

ігри, ділові ігри, мікровикладання, проектна технологія.

The relevance of the problem of the use of quasi-professional activities in the process of training future primary school teachers is due to the modification of the content of modern higher education in accordance with the provisions of the Concept of the New Ukrainian School, the Professional Standard of the Primary School Teacher and other normative documents of Ukraine, which set the requirements for the training of competent specialists in conditions closest to professional activity.

The purpose of the article is to characterize quasi-professional activity as one of the forms of training future primary school teachers. In order to realize the goal, it is important to solve the following tasks: 1) clarify the essence of the concept of "quasi-professional activity"; 2) justify the use of methods of quasi-professional activity on the example of classes from the educational component "Methodology of teaching civic and historical education".

In the course of the research, we use theoretical (analysis, synthesis, generalization, classification) and empirical (observation, study of experience) research methods.

In the process of scientific research, we define quasi-professional activity as a type of educational activity of students, as its form, which has educational and professional aspects, takes place in the circumstances closest to professional activity, through the use of business, role-playing games, analysis of problem situations and other active methods of learning aimed at on the inclusion of students in modeling real situations of professional pedagogical interaction.

In order to form future elementary school teachers' competences in teaching civics and historical education, we widely use the methods of analyzing problematic professional situations, business games, blitz games, micro-teaching, project technology, etc. The article reveals the essence, features, and stages of implementation of these methods of quasi-professional activity in the process of studying by students of the educational component "Methodology of teaching civic and historical educational field".

Key words: quasi-professional activity, future primary school teachers, role-playing games, business games, micro-teaching, project technology.

УДК 373.3.011.3-051:378]:316.663.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.25>

Яструб О.О.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри теорії та методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Формування компетентного учителя Нової української школи, фахівця, який відповідає вимогам Професійного стандарту вчителя початкової школи, можливе за умови створення в закладах вищої освіти обставин найбільш наближених до майбутньої професійної діяльності. Лише занурившись у спеціально створене в університеті середовище початкової школи, молодь зможе набутти компетенцій викладання

освітніх галузей загалом і громадянської та історичної зокрема; здатностей здійснювати уявну інноваційну педагогічну діяльність з учнями, використовувати активні методи навчання школярів тощо. Особливо важливим у цьому контексті є реалізація різних методів квазіпрофесійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання квазіпрофесійної діяльності в процесі підготовки майбутніх фахівців сьогодні досліджують

А. Андреев, Т. Дубовицька, А. Дрокіна, Л. Горяча, Н. Гузій, Р. Маковей, Н. Тихонська, В. Шовкун та ін. Так, А. Андреев та Н. Тихонська визначають пріоритетні напрями квазіпрофесійної діяльності майбутніх учителів фізики в процесі їх професійної підготовки в університеті (створення і проведення фізичних квестів, олімпіад, тренінгів із підготовки учнів до ЗНО з фізики, авторських заходів з навчання фізики, керівництво науково-дослідною роботою учнів та ін.) [1]. Уже Р. Маковей досліджує ефективність створення квазіпрофесійної комунікативної діяльності у системі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму. Учений зазначає, що під час квазіпрофесійної діяльності студенти виходять за межі опрацювання вузької теми заняття, шляхом включення в моделювання реальних ситуацій вирішують професійні завдання та питання професійної взаємодії [4]. В. Шовкун обґрунтовує зміст, форми і методи формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики у квазіпрофесійній діяльності [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз поглядів учених (А. Андреев, Р. Маковей, Н. Тихонська, В. Шовкун та ін.) засвідчує їх увагу до проблеми квазіпрофесійної діяльності в процесі підготовки фахівців різних галузей. Глибшого дослідження потребують питання використання методів квазіпрофесійної діяльності в процесі підготовки вчителів початкової школи загалом та до викладання громадянської та історичної освітньої галузі зокрема.

Мета статті полягає в характеристиці квазіпрофесійної діяльності, як однієї з форм підготовки майбутніх учителів початкової школи. Задля реалізації мети важливим є розв'язання наступних завдань: 1) уточнити сутність поняття «квазіпрофесійна діяльність»; 2) обґрунтувати використання методів квазіпрофесійної діяльності на прикладі занять з освітнього компонента «Методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі».

У ході дослідження використовуємо теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація) та емпіричні (спостереження, вивчення досвіду діяльності) **методи дослідження**.

Виклад основного матеріалу дослідження. В освітній діяльності студента виділяють три основні форми навчання: власне навчальну діяльність, квазіпрофесійну та професійну. Провідну роль для навчальної – відіграють лекційні та семінарські заняття, для професійної – науково-дослідна діяльність і виробнича практика, а для квазіпрофесійної – ділові ігри [1, с. 14].

У контексті нашого дослідження зупинимось детальніше на характеристиці квазіпрофесійної діяльності в процесі підготовки студентів до

методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

Квазіпрофесійна діяльність (квазі – від лат. quasi – якби, немов), на думку А. Андреева та Н. Тихонської, це – форма навчання, вид діяльності, що моделює професійну діяльність, у якій студенти виходять за межі опрацювання вузької теми заняття, шляхом включення в моделювання реальних ситуацій вирішують професійні завдання та питання професійної взаємодії [1]. Сутністю квазіпрофесійної діяльності студентів, на думку авторів, є відтворення в аудиторних умовах і на мові відповідних наукових дисциплін умов і динаміки видів майбутньої професійної діяльності, відносин і дій людей, що зайняті в ній. За таких обставин задається контекст праці, яка виконуватиметься вже за межами аудиторії, вдало моделюється її предметний і соціальний зміст [1]. Ідентичне визначення квазіпрофесійної діяльності подає В. Шовкун, доповнюючи, що такий вид діяльності сприяє більш ефективному володінню професійними компетентностями, формуванню у майбутніх учителів професійно-педагогічної спрямованості, а отже, і професійно-педагогічної мотивації, професійно-пізнавальних потреб, інтересу до майбутньої професійної діяльності. Також завдяки квазіпрофесійній діяльності, продовжує учений, знання студентами засвоюються не абстрактно, а у процесі реально змодельованої ситуації професійного спрямування дає можливість ознайомитися з конкретними здобутками педагогів-практиків тощо [7, с. 9]

Цікавою і змістовною для нас є думка І. Демченко про те, що квазіпрофесійна діяльність – це такий вид діяльності студента, яка є навчальною за своєю формою і професійною за змістом; передбачає трансформацію змісту та форм навчальної діяльності в адекватні їм, по можливості, узагальнені зміст і форми професійної діяльності [2].

А. Андреев, Н. Тихонська під квазіпрофесійною діяльністю майбутніх учителів розуміють різновид їх освітньої діяльності, що має навчальний та професійний аспекти та дає змогу реалізувати педагогічну взаємодію «викладач ↔ студент», «студент ↔ студент», «студент ↔ учень» (за можливою участю представників підприємств і наукових установ, вчителів ЗЗСО [1, с. 14].

Змістовною у контексті нашого дослідження є думка Т. Дубовицької про те, що включення студентів до квазіпрофесійної та професійної діяльності найкраще здійснюється під час рольових і дидактичних ігор, диспутів, змагань у знаннях і уміннях [2].

Отже, на основі аналізу поглядів учених, під квазіпрофесійною діяльністю будемо розуміти вид освітньої діяльності студентів, її форму, що має навчальний і професійний аспекти та проходить в обставинах найбільш наближених до

професійної діяльності, через застосування ділових, рольових ігор, аналізу проблемних ситуацій та інших активних методів навчання, спрямованих на включення студентів у моделювання реальних ситуацій професійної педагогічної взаємодії.

Зупинимось на аналізі методів квазіпрофесійної діяльності в процесі викладання освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». У процесі формування компетентностей викладання цієї галузі широко використовуємо аналіз проблемних професійних ситуацій. Як наголошує І. Осадченко, це ситуації: за процесуальною сутністю (проблемні, ситуації успіху), за способом виникнення (заплановані та спонтанні), за мотивом виникнення (випадкові, бажання зірвати урок, виведення вчителя з емоційної рівноваги, прояв лінощів, вияв хитрощів та ін.) [6, с. 19-21].

У процесі практичних занять пропонуємо групам студентів низку ситуацій для обговорення. Наприклад, «Ви пояснюєте новий матеріал про правила поведінки в громадських місцях. Бешкетник Сашко у цей час напівголосно тупає ногами під партою. Коли Ви перестаете говорити, тупання припиняється. Це повторюється кілька разів. Ваші дії» [6, с. 18]. Студенти вирішують педагогічну ситуацію дотримуючись заданого алгоритму:

- аналіз ситуації (розпізнати і пояснити проблему, одержати всі можливі факти);
- усвідомлення мотивів вчинків, специфіки умов, особливостей взаємин (перелічити всі можливі варіанти вибору, перевірити кожен варіант, ставлячи запитання: «Це правильно?», «Це корисно?»);
- розробка проєкту рішення (висунути гіпотези, вибудувати проєкт майбутнього рішення (що робити, як, якими засобами) у вигляді певної конструктивної схеми);
- ухвалення рішення (дійти одностайної позиції у групі);
- аналіз результату (двічі перевірити рішення, ставлячи запитання такого типу: «Чи правильне моє рішення», «Чи не зашкодить це школяреві», «Як я буду себе почувати ...?»). Оскільки, на думку Н. Онищенко, для суб'єкта дії далеко не байдужим є його моральне самопочуття, оцінка і ставлення до нього колег і знайомих (одногрупників, друзів, наставників), опрацьовуючи цей крок, студенти можуть поставити і обговорити додаткові запитання [5, с. 265].

У квазіпрофесійній діяльності з метою формування в студентів компетентностей викладання громадянської та історичної галузі ефективними стали і ділові ігри, у процесі яких знання й уміння засвоюються студентами в контексті професійної діяльності. Участь у них дозволяє гравцям експериментувати, визначити ефективні способи професійної поведінки, виправляти допущені

помилки, яких у професійній діяльності важливо уникати; розбирати специфічні ситуації та знаходити шляхи виходу з них. У процесі вивчення теми «Методика навчання змістової лінії «Моя культурна спадщина» пропонуємо студентам ділову гру «Виступ на засіданні методичного об'єднання вчителів початкової школи». Окреслена ділова гра проводиться після лекційного заняття і має на меті узагальнити та систематизувати знання студентів про методику викладання цієї змістової лінії в початковій школі. За умовами гри студенти мають презентувати власний виступ на засіданні методичного об'єднання з проблеми, а попередньо: чітко підібрати та продумати конкретний його зміст, мову і стиль, манеру поведінки тощо.

Ділову гру проводимо за чітко окресленими етапами:

– I етап – розробка гри, складання сценарію (створення ініціативної групи з числа студентів, організація гри, написання плану, облаштування місця, де буде проходити гра);

II етап – організаційний: роз'яснення учасникам гри мети та завдань, ознайомлення їх із програмою та правилами, розподіл ролей, призначення експертів, визначення регламенту виступів;

III етап – розігрування ситуацій і пошук рішення всередині кожної групи (варіанти: «мозковий штурм», дискусія, тренінг під керівництвом ігротехніка);

V етап – міжгрупова дискусія: виступ учасників, захист ідей, проєктів, взаємооцінка;

VI етап – рефлексія гри: аналіз й узагальнення результатів (експерти), приймання загального колективного рішення [4, с. 271].

По завершенні ділової гри, кожен з промовців рефлексує над тим, чи вдало пройшов виступ, що йому вдалося, а що ні; аналізує власну поведінку в ході виступу. Викладач також долучається до роботи, розбирає виступи учасників гри, проголошує завершальне слово. Проходить оцінка та взаємооцінка гри в цілому.

Такого типу ділова гра активізує інтелектуально-пізнавальну діяльність студентів, розвиває навички творчого та інноваційного розв'язанням завдань майбутньої професійної діяльності.

Ігри, особливостями яких є мінімальний комплект ролей квазіпрофесійної діяльності, швидкість проведення й отримання результату – це бліц-ігри. Н. Онищенко вказує на несподіваність, неординарність і привабливість їх змісту; можливість легкого включення у структуру занять. Учена зазначає, що динамічність виникнення та вирішення ситуації (проблеми, завдання), проєктована і керує емоційна напруженість у процесі гри дозволяє прослідкувати поведінку студентів і визначити рівень сформованості практичних умінь з певної теми [5, с. 262].

Пропонуємо студентам бліц-гру при вивченні теми «Проблемне навчання в процесі вивчення громадянської та історичної освітньої галузі», що мала на меті узагальнення та систематизацію знань студентів про проблемне навчання, його етапи, специфіку проведення в ході вивчення громадянської та історичної освітньої галузі школярами [8].

Бліц-гра передбачала реалізацію наступних етапів:

- техніка гри (технологічна структура);
- теорія і методологія гри (загальні підходи до проектування й аналізу дій);
- етика гри (наявність моральних ідей та змісту) [5, с. 265].

Одним із методів квазіпрофесійної діяльності, який допомагає сформувати практичні навички навчання молодших школярів методиці громадянської та історичної освітньої лінії – є мікрвикладання. Силабусом освітнього компонента передбачено проведення мікрвикладань до кожної освітньої лінії (наприклад, «Про що розкаже родовід. Родинні реліквії», «Атрибути Української держави: назва, прапор, герб, гімн, столиця, офіційна державна мова, валюта» та ін.).

З метою формування навичок викладання громадянської та історичної освітньої галузі використовуємо проектну технологію, яку трактуємо як сукупність методів-пізнавальної, творчої діяльності майбутніх учителів, спрямованих на досягнення результату. Указуємо на неодмінній умові реалізації проектної діяльності – наявність заздалегідь вироблених уявлень про кінцевий продукт, етапів моделювання та реалізації проєкту, осмислення і рефлексію результатів діяльності. У процесі вивчення теми «Методика навчання змістової лінії «Людина в суспільстві» / «Ми – громадяни України. Ми – європейці» у структурі громадянської та історичної освітньої галузі» пропонуємо студентам дослідити та презентувати групі проєкти на вибір: «Правила доброчинності», «Люди – різні, але всі ми – рівні», «Негідні (аморальні) вчинки. Як їм протидіяти?» [8].

Застосування цієї технології сприяє формуванню пізнавальних умінь і навичок студентів пояснювати молодшим школярам цю тему, розвиваються здатності творчого конструювання та інтегрування знань у єдину цілісну систему через їх презентацію широкій аудиторії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, квазіпрофесійна діяльність на заняттях з освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» активізує пізнавальну активність майбутніх учителів, розвиває їх творчі професійні здібності, емоції, спрямованість на успіх. У процесі рольових, ділових, бліц ігор, мікрвикладання, аналізу проблемних ситуацій студенти можуть більш інтенсивно обмінюватися ідеями, інформацією, узагальнювати та систематизувати отримані знання з курсу тощо.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд проблеми. Подальшого вивчення потребують питання експериментальної перевірки ефективності рольових, ділових та інших методів у процесі квазіпрофесійної діяльності майбутніх учителів початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреев А, Тихонська Н. Квазіпрофесійна діяльність як важливий компонент підготовки майбутнього вчителя фізики в університеті. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 81, 2021. С. 14-17.
2. Демченко І. І. Імітаційне моделювання у квазіпрофесійній підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки*. 2009. Вип. 4. 82-87.
3. Дубовицька Т. Д. Діагностика рівня професійної спрямованості студентів. *Психологічна наука і освіта*. 2004. № 2. С. 82-87.
4. Маковей Р. Г. Квазіпрофесійна комунікативна діяльність у системі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 2019. Вип. 5(73), С. 269-272.
5. Онищенко Н. Застосування ігрових технологій під час викладання педагогічних дисциплін у вищій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 4, 2021, С. 260-267.
6. Осадченко І. І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво. *Учитель початкової школи*, 2017, № 7. С. 16-21.
7. Шовкун В. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики у квазіпрофесійній діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук. : 13.00.04. Херсон, 2016. 27с.
8. Яструб О.О. Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі : силубус освітнього компонента. Луцьк, 2022, 26с.